

Gátló tényezők a helyi fenntarthatóság térnyerése előtt Magyarországon¹

Baják Imre

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar,
Agrárgazdaságtani és Közgazdaságtani Tanszék, Debrecen
bajakimre@hotmail.com

ÖSSZEFOGLALÁS

A fenntartható fejlődés napjaink egyik legfelkapottabb koncepciójának számít világszerte, azonban Magyarországon jelenleg is – 15 évvel a riói konferencia után – gyerekcipőben jár a téren. Az EU 27 tagországából Magyarország az egyetlen, amely nemzeti fenntarthatósági stratégiával sem rendelkezik.

A helyzet a helyi fenntarthatóság tekintetében még elszomorítóbb. Bár kezdeményezések vannak, melyekre ráfoghathatunk, hogy a helyi fenntarthatóság jegyében születtek, működő, formalizált stratégiával egy önkormányzat sem rendelkezik.

A fenntarthatóság egyik legfontosabb alapelve a felső szándékok és az alulról jövő kezdeményezések egymásra találása messzemenő, a jövőt meghatározó eredményekre vezethet. Tanulmányom során a gátló tényezők felderítését tűzöm ki célul, e kettősség figyelembe vételével, ugyanis a felső szándékok hiánya valamint az alulról jövő kezdeményezések csekély száma és támogatottságának hiánya együttesen vezetett e Magyarországra nézve nem túl hízelgő kép létrejöttéhez. Ugyancsak bemutatom más országok példáján, hogy a különböző gátló tényezők mérsékléséhez milyen lehetőségek kínálkoznak.

Kulcsszavak: fenntartható fejlődés, Local Agenda 21, gátló tényezők

SUMMARY

The concept of sustainable development is one of the most fashionable concepts in the world nowadays, but Hungary – 15 years after the Rio conference – is still far behind the times: it is the only country in the EU 25 that has not prepared a national sustainable development strategy.

The situation is not encouraging in the field of local sustainability either. Although there are initiatives that can be described as ones that were prepared in the spirit of local sustainable development, no municipalities have working, formulated sustainability strategies.

One of the most important messages of sustainability is that the consultative process between the local government and the community can have far reaching consequences, which can influence the municipality's life for a long time. In my paper, I explore the inhibitive factors bearing this duality in mind, as the lack of top-down initiatives together with the low number and the low support of bottom-up approaches have led to this image which is not too flattering for Hungary. I also aim to show, through the example of other countries, how these inhibitive factors can be reduced.

Keywords: sustainable development, Local Agenda 21, inhibitive factors

¹A tanulmány az OTKA T-046704 sz. pályázatának támogatásával készült

1. BEVEZETÉS

Miközben a fenntartható fejlődés eszméje világszerte terjed, Magyarországon a helyzet az 1992-es riói konferencia óta szinte változatlan. A nemzeti fenntarthatósági stratégia elkészítése mind a mai napig várat magára, bár kísérletek vannak (Szabó, 2005), melyek arra irányulnak, hogy az Európai Unió sereghajtójaként – Ciprussal és Bulgáriával egyetemben – Magyarországon is elkészülhessen egy átfogó koncepció a jövőnk környezeti szempontokat erőteljesebben figyelembe vevő alakítására.

A nemzeti stratégiához hasonlóan a helyi fenntarthatóság terén is jelentős lépéshátrányban vagyunk. Mint ismeretes, a Feladatok a 21. századra dokumentum (Agenda 21) 28. fejezete az 1993-as évszámot határozta meg, amikor a helyi hatóságoknak el kell kezdeniük egy konzultációs folyamatot a lakossággal egy fenntarthatóbb közösség létrehozásáról, míg 1996-ot jelölte meg mint olyan évszámot, amikor a legtöbb településen e folyamat már lezajlott, azaz kezdetét veheti a megvalósítás fázisa (Lafferty, 2001). Ezzel szemben, egy közelmúltban végzett kutatásunk (Baják és Kuti, 2006) tapasztalatai alapján megalapozottnak tűnik azt állítanunk, hogy jelenleg Magyarország egyik települése sem rendelkezik formalizált és működő fenntarthatósági stratégiával. A hazai szakirodalom említést tesz ugyan olyan településekről, melyeken a fenntarthatóság folyamata megkezdődött, felméréseket végeztek a lakosság részvételével, fenntarthatósági tanulmányokat készítettek, ám a végrehajtás az esetek nagy részében különböző – részben személyes okok miatt – megrekedt. Másrészt viszont számos településen vannak olyan kezdeményezések, melyekről elmondható, hogy a fenntarthatóság követelményeinek szellemében születtek – településfejlesztési tervek, környezetvédelmi programok –, ám ezek a kezdeményezések nem egy komplex jövőkép részei, csupán elszigetelt tevékenységek, melyek eredményesebbé tétele egy átfogó koncepció révén valósulhatna meg, s ezáltal az előnyök is hatványozottan jelentkezének. Azonban ezek az elképzelések sem lebecsülendők. Elmondható ugyanis, hogy az első lépéseken már túl vagyunk, jelen helyzetben a cél a kezdeményezések felkarolása és támogatása a lehetőségeknek megfelelően, úgy kormányzati, mint civil részről, egyfajta iránymutató projektként tekintve rájuk. A helyi fenntarthatósági programok sikere ugyanis alapvetően két fontos tényezőn alapul:

- A helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezések a központi kormányzat támogatását kell, hogy élvezzék.
- Az LA21-ek helyi szinten alakulnak ki, kerülnek kidolgozásra (Lafferty, 2001).

2. A KORMÁNYZAT SZEREPE

2.1. A központi kormányzat feladatai

A központi kormányzat szerepe és elkötelezettsége kulcsfontosságú, hiszen jelentős részben meghatározza a helyi szint viszonyulását a fenntarthatóság kérdéséhez. A következőkben bemutatott példák esetében is a helyi fenntarthatósági stratégiák sikerének titka a központi kormányzat magas szintű támogatása (néhány esetben maga a miniszterelnök állt a fenntarthatósági folyamat élére) kampányok, pénzügyi támogatások és a folyamatok koordinálása formájában. Ezen kívül szükség van a törvényi háttér megfelelő átalakítására: olyan jogszabályi keretek kellenek, melyek a helyi fenntarthatóságot támogatják, valamint forrásokat kell biztosítani egy új típusú fenntarthatósági program kidolgozására és megvalósítására.

A nemzeti kormányzat szerepe a fenntarthatóság eszméjének elterjesztése, valamint a kezdeményezések támogatása. Európa számos országában találunk példát a kormányzat jelentős szerepvállalására a fenntarthatóság folyamatában. A következőkben néhány európai ország példáján keresztül bemutatom, hogy a központi kormányzat milyen lépésekkel segítheti a helyi fenntarthatóság térhódítását, a stratégia készítés folyamatát, valamint, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésére a folyamat támogatására. Svédország esetében pénzügyi ösztönzők segítségével, valamint oktatással igyekeztek a kormányzat által kívánatosnak tartott vezető szerep elérésére; Finnország esetében a szervezeti felépítés, valamint a törvénykezés átalakítása volt a követendő út; Olaszországban regionális kezdeményezések után pénzügyi és egyéb ösztönzők segítségével, valamint információs anyagok biztosításával; míg az Egyesült Királyság esetében ugyancsak a szervezeti alapok megteremtésével, valamint a törvényi háttér átalakításával jutottak el oda, hogy a helyi fenntarthatóság terén tett erőfeszítéseik más országok, így Magyarország számára is pozitív példaként szolgáljanak.

Svédországot nevezhetjük az európai helyi fenntarthatósági stratégiák megvalósításában élenjáró országnak. Göran Persson szociáldemokrata miniszterelnök 1996 szeptemberében beiktatási beszédében kijelentette, hogy Svédországnak élen kell járnia a környezeti szempontú fenntartható fejlődés megvalósításában. Ennek velejárója volt a központi kormányzat magas szintű támogatása kampányok, finanszírozás, valamint koordináció formájában. 1997-et követően megszorodtak a pénzügyi ösztönzők a fenntarthatóságot célzó helyi kezdeményezések felkarolására (a következő

években összesen fél milliárd eurónyi összeget költöttek fenntarthatósággal kapcsolatos helyi projektek támogatására), így a svéd példa a top-down megközelítés lehetséges sikerességét mutatja. A pénzügyi ösztönzők megjelenésének folyamánként 1998-ra a svéd helyi hatóságok 56%-a rendelkezett elfogadott fenntarthatósági stratégiával. Bár top-down megközelítésről beszélünk, nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a kezdemények 80%-a a civil szférától származott, ami azt mutatja, hogy nem elég a kormányzati szándék, szükség van a lakosság aktív támogatására is a LA21 folyamat sikere érdekében.

A fenntarthatósággal kapcsolatos oktatás, valamint a vele kapcsolatos információk széleskörű biztosítása jól mutatja azt a szándékot, hogy az előbb említett cél érdekében szükséges a lakosság információval való ellátása. Ez a feladat nagyrészt a helyi hatóságokra hárult, ők voltak tehát azok, akik a háztartásokat információval látták el leginkább broszúrák és hírlevelek formájában, valamint a helyi médián keresztül, míg egyes önkormányzatok kiállításokat rendeztek, kurzusokat, találkozók tartottak, és konzultációs csoportokat hoztak létre.

Bár Svédországot mint a helyi fenntarthatóság élenjáróját említjük, problémák itt is találhatók:

- Az önkormányzatok a központi pénzekből nem egyforma arányban részesednek (a kisebb önkormányzatok nehezen jutnak központi forráshoz).
- A források nem mindig a megfelelő helyre kerülnek (az önkormányzatok, mint a szélkakasok, arra igényelnek pénzt, amire éppen lehet).
- Egyes területek túlságosan előtérbe kerülnek (környezeti hatékonyság), míg mások (életminőség, egyenjogúság) háttérbe szorulnak (Eckerberg, 2001).

Finnország példája jól mutatja, hogy a központi kormányzat miként segítheti a helyi fenntarthatósági folyamat beindítását, illetve gyakorlatba való átültetését a szervezeti felépítés átalakításával és a törvényi háttér kiépítésével. Az 1990. évi „A Fenntartható Fejlődés és Finnország” jelentést követően 1993-ban megalakult a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Bizottság, a miniszterelnök elnöklétével. Az adminisztratív bázis átalakulása ezután vette kezdetét oly módon, hogy a 11 régió mindegyikében a környezeti érdekeltségű megyei szervezetek regionálisan újjászerveződtek egy regionális környezeti központtá, ily módon az összes környezettel kapcsolatos ügy régióként egy szervezeten keresztül került elő. Ezek az újonnan létrejött regionális intézmények az 1990-es évek végére a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos szervezési ügyek központi szereplőjévé váltak, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatos nevelés kérdését is kezükbe vették.

A fenntarthatóság elmélete a törvényi háttérbe is beépítésre került – az 1990-es Építési Törvény, az 1995. évi Helyhatósági Törvény és az 1996. évi Természetvédelmi Törvény mind tartalmaz fenntarthatósággal kapcsolatos elemeket, az 1998-as

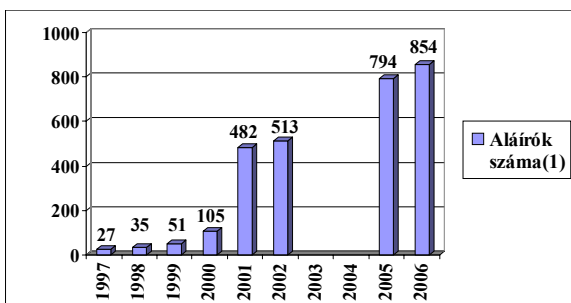
finn nemzeti fenntartható fejlődés stratégia illetve a 2000. évi Földhasználati és Építési Törvény pedig kifejezetten épít a fenntarthatóság alapelvét jelentő lakossági részvételre a helyi ügyek vizsgálatában (Niemi-Ilahti, 2001).

Olaszország, bár az LA21 folyamat lassan indult be, mára az egyik legaktívabb országnak számít ebben a tekintetben, amit az is jól jellemez, hogy az Aalborgi Charta aláíróinak körülbelül egyharmada Olaszországból való. Az olasz folyamat 3 lényeges jellemzője: i.) a helyi kezdeményezések kiemelkedő szerepe, ii.) a kezdeményezések központi propagálása és támogatása, továbbá iii.) az előző két faktor együttes jelenléte okozta pozitív hatás (Ramieri et al., 2001).

Azonban az első jóváhagyott nemzeti fenntarthatósági stratégiából (1993) a magyar előkészítő anyaghoz hasonlóan a helyi vetület teljes egészében kimaradt (Ramieri és Fiorentini, 1999). Ez csak a fenntartható városok munkacsoport munkájának eredményeként elfogadott 1997. évi 344/1997. törvényben bukkan fel, melyben a városi fenntarthatóság terjesztését, és rá vonatkozóan pénzügyi eszközök biztosítását, valamint egy új környezetvédelmi politikát irányoztak elő. Ezt követően útmutató projekteket indítottak be, valamint díjakat alapítottak a helyi fenntarthatóság terén tett erőfeszítések jutalmazására.

Az előző események eredményeként a helyi fenntarthatóság és vele együtt az irányába mutató nemzetközi mozgalmak egyre ismertebbeké váltak, melyet jól jellemez az alábbi adat: az Aalborgi Charta aláíróinak száma 2000 és 2001 között, tehát mindössze 1 éven belül több mint megkétszereződött: 105-ről 482-re nőtt. E számok mögött azonban egy további fontos tényező áll elsődlegesen: 2000-ben a helyi fenntarthatóság terén tett erőfeszítések támogatására a Környezeti Minisztérium pénzügyi eszközöket biztosított, mely pénzügyi eszközök odaítélésének elsődleges feltételül az Aalborgi Charta aláírását szabták (Focus Lab, Italian Local Agenda 21 Network, 2002) (1. ábra).

1. ábra: Az Aalborgi Charta olasz aláíróinak számának növekedése

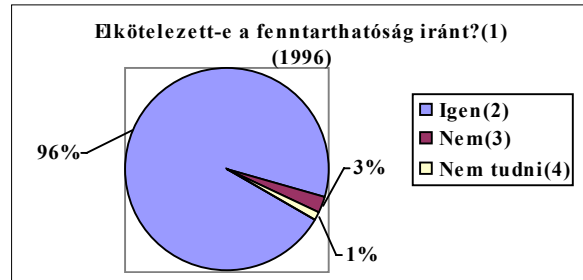

Forrás: Focus Lab, Italian Local Agenda 21 Network, 2002; The Aalborg Commitments secretariat, 2005, 2006

Figure 1: The growth of the number of Italian signatories of the Aalborg Charter
Number of signatories(1)

Az Egyesült Királyság első fenntartható fejlődés stratégiája 1994-re készült el, azonban a helyi fenntarthatóság az igazi lendületet Tony Blair New Yorkban az ENSZ Közgyűlésének Rendkívüli Ülésszakán 1997. június 23-án elhangzott beszéde nyomán kapta, melyben kijelentette: „Azt akarom, hogy 2000-re az összes Egyesült Királyság-beli önkormányzat elkészítse a saját Local Agenda 21 stratégiáját” (DETR, 1998) (2. ábra).

2. ábra: A helyi önkormányzatok elkötelezettsége a LA 21 iránt Angliában (%-os megoszlás)

Forrás: Lucas et al., 2001

Figure 2: The commitment of the local governments in England to the Aalborg Charter

Was the local government committed to sustainability in 1996?(1), Yes(2), No(3), Not known(4)

A felhívás nyitott fülekre talált, a legtöbb önkormányzat a fenntarthatóság elkötelezett híve lett, és 2000 decemberére legtöbbször, számszerűsítve 93%-uk elkészítette a saját fenntarthatósági stratégiáját. Külön kiemelendő, hogy Wales összes önkormányzata elkészítette LA21 stratégiáját.

A 2000. évi önkormányzati törvény már rendelkezik a közösségek stratégiájáról, melynek égisze alá tartozik a Local Agenda 21, a partnerségi kapcsolatok szabályozása, valamint a cselekvési tervek készítése is. A stratégiák készítésének folyamatát a Local Government Management Board (LGMB) (Helyi Önkormányzatokat Támogató Testület) koordinálja. Egyik elsődleges célja az emberi gondolkodás átformálása oly módon, hogy gazdasági, valamint társadalmi cselekedetei során azok következményeit se hagyja figyelmen kívül (Lucas et al., 2001).

Mint a különböző példák mutatják, a kormányzat helyi fenntarthatósági folyamatokban való szerepvállalása különböző mértékű lehet. A külföldi szakirodalom a kormányzat szerepével kapcsolatosan azon az állásponton van, hogy a helyi fenntarthatósági folyamatokkal a kormányzatnak foglalkoznia kell, azonban nem szabad a folyamatok irányítására törekednie, ez ugyanis oda vezethet, hogy nemzeti prioritások előnyt fognak élvezni a helyi prioritásokkal szemben, ami pedig a helyi erők érdektelenné válását eredményezheti: a helyi kezdeményezések kidolgozása tehát lendületet veszíthet. Ily módon a központi kormányzatnak óvatosan kell a helyi fenntarthatósághoz viszonyulnia: támogatnia kell azt, de elképzeléseit

nem szabad semmilyen formában a helyi közösségre erőltetnie, azaz szerepe leginkább egy szolgáltatóhoz hasonlítható: meg kell győznie a közösséget, hogy a helyi fenntarthatósági stratégia a közösség érdekét szolgálja, információt kell biztosítani tájékoztató anyagok és útmutatók formájában, mely a helyi folyamatok beindítását és önálló kezdeményezések kidolgozását teszi lehetővé, majd pénzügyi forrásokat kell biztosítani az elképzelések megvalósítására. A leghelyesebb tehát, ha a felülről jövő elképzelések az alulról induló kezdeményezések a helyi fenntarthatóság folyamatában egyaránt megjelennek, és sikerül egy mindkét fél által elfogadható stratégiát követve megvalósítani az abban foglalt elemeket.

Magyarország esetében az embernek az lehet az érzése, hogy a kormányzat nem érzi saját hatáskörének, hogy a fenntarthatóság gondolatkörét zászlójára tűzze, valamint eszméjét terjessze. Ez azonban téves elképzelés, a kormányzat hatásköre, ahogy azt a fenti példák is mutatják, ki kell, hogy terjedjen globális jellegű problémák helyi szinten történő tudatosítására, valamint a helyi jellegű megoldási lehetőségek feltárásának elősegítésére is. Miután az Európai Unió is kiemelten foglalkozik a fenntarthatóság kérdéskörével, a ma már 27 tagot számláló Közösség egyik utolsó ébredőjeként ideje, hogy Magyarországon is konkrét lépések történjenek a (helyi) fenntarthatóság felé vezető úton. Jelen pillanatban a közigazgatás átalakítása kapcsán mód nyílhat a helyi fenntarthatóság szervezeti felépítésének kiépítésére is. Európa több országában a top-down jellegű kormányzati elképzelések és a helyi fenntarthatóság kapcsán elengedhetetlennek tűnő bottom-up jellegű kezdeményezések, javaslatok koordinálása a régiók vagy regionális szintű szervezetek feladata, ugyanis a régiókat földrajzi fekvésük, gazdasági erősségük, társadalmi integrációjuk, természeti potenciáljuk, valamint kulturális vagyoni alkalmassá teszi e szerepre (Horváth, 2001). Ez az összpontosítás Magyarországon is kívánatos lenne, hiszen a fenntarthatóság egy olyan komplex fogalom, melynek kezelése az egyes önkormányzatok szintjén kivitelezhetetlen. A gazdasági és társadalmi folyamatok az egyes településeken túlmutatnak, a környezeti problémák megoldása pedig még az előzőeknél is komplexebb kérdésként az egész emberiség érdeke. A régiók megfelelőnek tűnnek ezen feladatok koordinálására, hiszen elég nagyok ahhoz, hogy a folyamatokat átlássák, ugyanakkor mégis közelebb vannak az emberekhez, mint a központi kormányzat, így a közösség problémáit is inkább magukénak érzik.

2.2. A helyi önkormányzatok feladatai

Míg a központi kormányzat feladata elsősorban a helyi fenntartható fejlődés stratégiák alapjainak megteremtése, a stratégiakészítés folyamatának támogatása, valamint az elkészült stratégiák pénzügyi támogatása, továbbá egy országos keretprogram elkészítése, a helyi

önkormányzatoknak már sokkal aktívabban kell részt vállalniuk a stratégiakészítés folyamatában. Az önkormányzat szerepvállalása nélkül ugyanis a kísérlet kudarcra van ítélve, hiszen olyan sokrétű szerepet tölt be a közösség életében, annyira képes befolyásolni a lakosság véleményét, hogy a Local Agenda 21 kezdeményezés, még ha nem is az önkormányzattól származik, hanem a civil szférából indul, rászorul az önkormányzat támogatására (Szlávik, 2002).

Ez a támogatás igen sokrétű lehet:

- a lakosok információval való ellátása;
- a lakossági kezdeményezések felvállalása és koordinálása (pl. lakossági fórumok formájában);
- a kezdeményezések pénzügyi támogatása;
- az adminisztrációs és törvényi háttér biztosítása és betartatása;
- szakemberek biztosítása a folyamat egyes fázisaiban.

Azonban ma Magyarországon ez a feladat nem egyszerű. Az önkormányzatok lehetőségei behatároltak, hiszen saját forrással csak korlátozott mértékben rendelkeznek, azaz nagyban függenek a felsőbb szintektől érkező pénzügyi forrásoktól, melyek azonban nem szabad felhasználásra érkezők. A saját források felhalmozása is jórészt olyan tevékenységből származik, melyek a környezetet károsítják: helyi adókból (iparüzési adó, gépjárműadó, parkolási díjak), valamint zöldterületek eladásából. Mivel Magyarországon nincsenek olyan pályázatok, melyek kimondottan a fenntartható fejlődést, illetve a stratégiák készítését szolgálják, sem más olyan lehetőségek, melyek bármiképpen támogatnák ezeket a kezdeményezéseket (pl. díjak), az önkormányzatok csak olyan településeken mutatnak érezhető érdeklődést a téma iránt, melyeken kutatók hajlandók helyettük (esetlegesen a segítségükkel) elvégezni a tervezési feladat oroszlánrészét.

Azonban az érdektelenség oka nem csupán a forráshiány. Az önkormányzatok nagy része nincs is tisztában a helyi fenntarthatóság jelentőségével és az ezzel kapcsolatos nemzetközi kezdeményezésekkel. Ez érthető, hiszen ahogy korábban már említettem, Magyarországon mindössze egyetlen útmutató készült (Szlávik és Turchany, 2002), és az esettanulmányok száma is csekély. Bár az önkormányzatok foglalkoztatnak környezetvédelmi szakembereket, azonban számuk nem megfelelő. A kötelező feladataik mellett alig jut idő saját kezdeményezésekre, mint amilyen a fenntarthatóság folyamatának felkarolása is lehetne. Ilyen feltételek mellett nehezen elképzelhető, hogy az önkormányzatok válnának a helyi fenntarthatóság folyamatának úttörőivé. Míg például Dániában 2001-re a 275 önkormányzat háromnegyede, valamint 14 megye rendelkezett LA21 stratégiával (Holm és Wambui Kamara, 2001), addig Magyarországon még jelenleg is 10 ilyen jellegű kezdeményezést is nehezen találunk (Zseni, 2003; Dankó, 2006), és még ezen kezdeményezések sem felelnek meg egy valódi LA21 követelményeinek.

3. A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS ÉS A KÖRNYEZETI PROBLÉMÁK TÁRSADALMI BEÁGYAZOTTSÁGA

Nem egyedül a kormányzat a felelős a helyi fenntarthatóság kezdeményezéseinek alacsony számaért. A GfK Hungária piackutató intézet felmérése szerint, melynek főbb pontjai a sajtóban több helyen is publikálásra kerültek, melyet a Fenntartható Fejlődés Üzleti Tanácsa felkérésére végzett, a magyar lakosság mindössze 14%-a rendelkezik információval a fenntartható fejlődés mibenlétével kapcsolatban, ám csak a lakosság 3%-a tudná azt pontosan meghatározni. Mindez azért jelent problémát, mert ahogy a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia 2005-ös előkészítő anyagának egyik Melléklete is mondja: „Elsődleges követelménynek kell tekinteni a fenntartható fejlődést segítő szemlélet megerősítését, hogy a társadalomban kialakuljon a hosszabb távon fenntarthatatlan (visszafordíthatatlan) következményekkel járó társadalmi-gazdasági folyamatok megváltoztatásának igénye, ezekre vonatkozóan az elővigyázatosság és a megelőzés alapelveinek elfogadása és kellően hatékony alkalmazása” (MKK, 2005). A szemlélet megváltoztatására pedig csak – ahogy a Bellaggio elvek hetediké is mondja – hatékony kommunikáció által nyílik lehetőség. „A fenntarthatóságot szolgáló szemlélet erősítése magában foglalja a sokrétű társadalmi és ökológiai ismeretek közreadását, és különösen az összefüggéseik megvilágítását, a környezettudatosság erősítését, a társadalmi és környezeti problémák termeléssel és fogyasztással való kapcsolatainak tudatosítását” (MKK, 2005). Azonban ha Rio után 15 évvel egy kutatás ilyen fokú ismerethiányt állapít meg a lakosság részéről, az azt jelenti, hogy a fenntarthatóság kommunikációja Magyarországon gyakorlatilag eredménytelen.

Kormányzati részről mindössze egyetlen útmutató készült Szlávik János és Turchany Gyula vezetésével (Szlávik és Turchany, 2002), melyet a Belügyminisztérium 4000 példányban készítettet el, és minden önkormányzathoz eljuttatott. Ezen kívül csupán szakmai anyagok készültek: többek között Kőszeg városára, Karcag, Egyek és Kunmadaras térségére (Szlávik, 2002), a Nyugat-Balatonra (Huszi, 2003), vagy ugyancsak a Balaton térségében a Dörögdi-medencére (Vásárhelyi, 2003), ám ezen anyagok inkább csak szakmai körökben ismertek.

Az információs anyagok hiányának egyenes következménye, hogy a társadalom értékrendjében sajnos a környezeti kérdések nem foglalnak el kiemelkedő helyet. Jelen gazdasági helyzetben, mikor a lakosság számos megszorító intézkedéssel néz szembe, talán botorság is lenne elvárni, hogy az emberek a környezeti értékeket a saját életminőségük, életkörülményeik elé helyezték. Azonban az elvárható volna, hogy az egyre sűrűbben jelentkező környezeti problémák, katasztrófák a figyelmüket az eddiginél erőteljesebben a környezeti kérdések felé fordítsák.

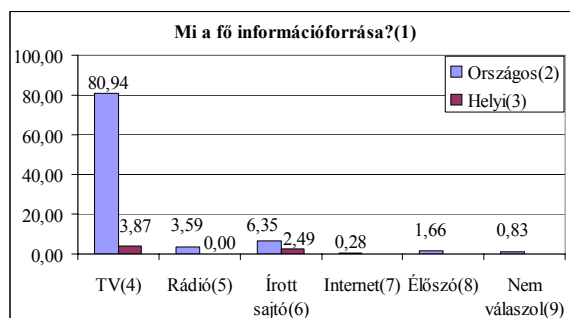
A közösség számára a helyi fenntarthatóság értékrendje úgy hozható közelebb, ahogy Szlávik teszi: „A „jövő generáció” az én rokonságomat, ismerőseimet jelenti, a környezet pedig a szülőhelyet, a mindennapi lakóhelyet. Talán könnyebb ehhez cselekedetekkel is kötődni, mint a térben és emberi kapcsolatokban is távollévőkhoz” (Szlávik, 2002), rámutatva, hogy a helyi megoldások kidolgozása nagyban hozzájárul a globális környezeti problémák javulásához, és sok esetben nem követel meg lehetetlen erőfeszítéseket, pénzügyi áldozatokat a lakosoktól, sok esetben mindössze kellő odafigyeléssel is jelentős javulás érhető el. A probléma sok esetben inkább abban rejlik, hogy a lakosok tulajdonképpen nincsenek is tisztában saját szerepükkel: se a környezeti károk okozásában, sem pedig azzal, hogy mi az, amiben részt tudnak személyesen is vállalni. Ezen probléma érdekes, célzottan terjesztett információs anyagokkal feloldható lenne, az önkormányzatok és néhány civil környezetvédő szervezet összefogásával a lakosság kellő tájékozottságra tehet szert a fenntarthatóság folyamatában betöltött szerepét illetően.

Az információs anyagok segítségével valósulhatna meg a lakosság napra készsége tétele fenntarthatósággal kapcsolatos ügyekben, valamint értékrendjük átférfalását is nagyban segítené ez a fajta tájékoztatás. A társadalom értékrendjében ugyanis a környezeti kérdések meglehetősen hátul szerepelnek. Ezt tükrözi a pártok értékrendje is, hiszen azok választási programjaiban egy-két kisebb párttól eltekintve csak elvétve, és egyáltalán nem kiemelten találkozunk környezeti kérdésekkel. Európa számos országától eltérően az eddigi 5 országgyűlési választás során nem akadt olyan „zöld” párt, melynek parlamenti mandátumot sikerült volna szereznie, és ez szintén a környezeti nevelés szükségességére világít rá. A környezetvédelmi lobbija gyenge a gazdasággal szemben: a környezeti kérdések a pártok kommunikációs anyagaiban ugyan megtalálhatók, ám csak érintőlegesen, és a kormányra jutó pártokon programjaik környezeti kérdéseinek megvalósítását a társadalom egésze nem kéri számon. Néha előfordulnak bizonyos események (pl. Zengő, Paks), melyek országos érdeklődést, felháborodást váltanak ki, ám ezek sem vezetnek a későbbiekben a környezeti kérdések előtérbe kerüléséhez.

A társadalom értékrendjét a sajtó nagyban képes befolyásolni. A 20. század végére a televízió vált az állampolgárok legfontosabb információforrásává (3. ábra). A sajtó fontos szerepet játszik „a társadalmi szemlélet alakításában, az ország jövőjét befolyásoló hatások, folyamatok megvilágításában, a fenntartható fejlődéssel jellemzett jövőképek lényegének bemutatásában” (MKK, 2005) is. Ezért kívánatos volna a fenntarthatóság szellemének a médiában történő erőteljesebb megjelenése – a fenntartható fejlődés alapelveinek és értékeinek bemutatása – oly módon, hogy különös hangsúlyt kapjon a helyi közösség, és azon belül az egyének szerepe, hiszen csak így tudatosulhat, hogy bár egy

globális eszméről van szó, annak megvalósulása nagyrészt a helyi közösségeken múlik.

3. ábra: A különböző médiafajták szerepe az információszerzésben

Forrás: Szlávik és Turchany, 2002

Figure 3: The role of the different type of media in acquiring information

What is the primary source of information?(1), National(2), Local(3), TV(4), Radio(5), Written media(6), Internet(7), Verbally(8), No answer(9)

Magyarországon ezzel szemben a helyzet teljesen eltérő. A környezettel kapcsolatos problémák – bár napjainkban médiajelenlétük talán erősebb, mint korábban – nem igazán vonzzák a különböző médiumok figyelmét, az érdeklődés homlokterébe általában akkor sikerül bekerülniük, ha valami igazán komoly probléma jelentkezik, ami közérdeklődésre tarthat számot, közfelháborodást okoz (Zengő, Miskolci ivóvíz, ciánszennyezés a Tiszán, Kecskemét környéki német eredetű hulladék – hogy csak néhányat említsek az utóbbi évek legemlékezetesebb eseményei közül). Ezek az események ideig-óráig az érdeklődés középpontjában maradnak, majd lecsendesedésük után jó ideig nem is hallunk környezeti problémákról, bár kétségtelen, hogy azok továbbra is jelen vannak.

Ugyancsak problémát jelent, hogy Magyarországon történelmi okokból nem rendelkezik erős demokratikus hagyományokkal. Míg más országokban a stratégiakészítés számos szervezet részvételével folyik (környezetvédelmi egyesületek,

szakszervezetek, iskolák, kamarák, helyi médiumok, egyetemek és kutatóintézetek – hogy csak egy párat említsek a számos érdekelt fél közül), és a kezdeményezések nagy része is ezekről a szervezetektől származik /Svédország esetében például több mint 80%-uk (Eckerberg, 2001)/, Magyarországon relatíve kevés szervezet van, mely a közösségi stratégiaalkotás folyamatában tevékenyen részt vesz. Bár fórumokat rendeznek a helyi kérdésekről, a lakossági részvétel sok esetben ezeken is elenyésző.

Ez természetesen azt jelenti, hogy a civil szférából érkező kezdeményezések száma nem megfelelő, az önkormányzatok környezetvédelmi politikájuk kialakításában, és így helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kérdésekben is a lakosságra csak kis mértékben számíthatnak.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Napjainkban Magyarországon a fenntarthatóság kérdését nem kezelik jelentőségének megfelelő helyen. A központi kormányzat még a tőle joggal elvárható nemzeti stratégia elkészítésével is adós, a helyi fenntarthatóság kérdését pedig láthatóan nem érzi saját felelősségének. Utmutatók és esettanulmányok híján az önkormányzatok is csak tapogatóznak e területen, valamint a lakosság sincs tisztában e nemzetközi kezdeményezés jelentőségével. A törvényi háttér ugyancsak nem kialakult, csak azt rögzíti, hogy a helyi hatóságok részt vehetnek ilyen stratégiák készítésében (MKK, 2005). Ezek után nem meglepő, hogy csak néhány önkormányzat akad, mely vállalkozik erre a bonyolult, ám jövőnk szempontjából meghatározó feladat elvégzésére. A civil szférából sem érkezik megfelelő számú kezdeményezés, hiszen Magyarországon a demokratikus hagyományok nem erőteljesek, valamint a múltból örökölt gazdasági és társadalmi problémák következtében a környezeti kérdések is meglehetősen hátul szerepelnek a lakosság értékrendjében. Bár biztatónak tekinthető, hogy a stratégiák elkészítéséhez szükséges elemek egy részével az önkormányzatok már rendelkeznek, kijelenthető, hogy erős központi szándék és a törvényi háttér megalapozása nélkül a helyi fenntarthatóság folyamata a továbbiakban is mostohagyerek marad.

IRODALOM

Baják, I.-Kuti, I. (2006): The chances of local sustainability strategies in Hungary - the example of the North Great Plain Region. Easy-Eco Conference, Saarbrücken, 2006. Oct. 11-14. Proceedings

Dankó N. (2006): Települési és kistérségi fenntarthatósági programok eddigi tapasztalatai Magyarországon - különös tekintettel a környezetmenedzsment lehetőségekre. Diplomamunka, BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Budapest. 65.

Eckerberg, K. (2001): Sweden – Problems and prospects at the leading edge of LA21 implementation. In: Lafferty, W.M. (ed.) Sustainable Communities in Europe. Earthscan Publications Ltd, London, Sterling, VA, 15-39.

Holm, J.-Wambui Kamara, M. (2001): Denmark - The participatory and consensus-seeking approach of the Danish LA21. In: Lafferty, W. M. (ed.) Sustainable Communities in Europe. Earthscan Publications Ltd, London, Sterling, VA, 58-82.

- Horváth Gy. (2001): Európai Regionális Politika. Dialóg Campus Kiadó Budapest – Pécs.
- Husztó L. (2003): Egy önmagára talált kistérség. A Nyugat-Balaton régiójának fenntartható fejlődést ígérő példái. In: Helyi fenntarthatósági esettanulmányok. Környezettudományi Központ. 31-54.
- Lafferty, W.M. (2001): Local Agenda 21: The core idea. In: Lafferty, W.M. (ed.) Sustainable Communities in Europe. Earthscan Publications Ltd, London, Sterling, VA, 1-14.
- Lucas, K.-Ross, A.-Fuller, S. (2001): Local Agenda 21: When is it a model for joined-up community based activity? University of Westminster.
- Niemi-lilahti, A. (2001): Finland – In search of new implementation patterns. In: Lafferty, W.M. (ed.) Sustainable Communities in Europe. Earthscan Publications Ltd, London, Sterling, VA, 40-57.
- Ramieri, E.-Fiorentini, F. (1999): Italy: The Evolution of LA21: Obstacles, Deficiencies and Positive Signs. In Lafferty, W.M. (ed) Implementing Local Agenda 21 in Europe: New Initiatives for Sustainable Communities. Grafmont, Oslo, 219-239.
- Ramieri, E.-Wallace-Jones, J.-Lewanski, R. (2001) Italy – Converging pathways between central and local levels of government. In: Lafferty, W.M. (ed.) Sustainable Communities in Europe. Earthscan Publications Ltd, London, Sterling, VA, 225-244.
- Szabó J. (2005): A fenntartható fejlődés nemzeti stratégiája (Tervezet) („0” változat). Budapest, 2005. szept. 1.
- Szlávik J. (2002): A helyi-kisregionális szint szerepe a fenntarthatóságban. A Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Környezettudományi Intézetének tanulmányai. Budapest.
- Szlávik J.-Turchany G. (2002): Útmutató a Fenntartható Fejlődés Helyi Programja (LA21) elkészítéséhez. Budapest, BME Környezetgazdaságtan Tanszék (Önkormányzati tájékoztató – különszám, Belügyminisztérium), 111.
- Vásárhelyi J. (2003): Helyi fenntarthatóság – önerőből vagy nemzeti program alapján? In: Helyi fenntarthatósági esettanulmányok. Környezettudományi Központ, 125-143.
- Zseni, A. (2003): Sustainability evaluation in Hungary. Proceedings of EASY-ECO II Conference, Wien, 51-58.
- DETR (1998): Sustainable Local Communities for the 21st Century: Why and How to Prepare an Effective Local Agenda 21 Strategy, DETR, Cm 4014, The Stationery Office, London.
- Focus Lab, Italian Local Agenda 21 Network (2002): Local Agenda 21 in Italy 2002. Survey on Local Agenda 21 processes implementation in Italy. June 2002.
- MKK – A Magyar Köztársaság Kormánya (2005): A fenntartható fejlődés stratégiájának szempont- és követelményrendszere. Melléklet a fenntartható fejlődés stratégiájára vonatkozó szempont- és követelményrendszerről, valamint a stratégia kidolgozásának tartalmi és szervezeti kereteiről szóló 2053/2005. (IV. 18.) Korm. Határozathoz, Budapest, 22.
- The Aalborg Commitments secretariat (2005): Participants of The European Sustainable Cities & Towns Campaign. Signatory Local Authorities of The Aalborg Charter www.aalborgplus10.dk/media/short_list_26-07-2005 (july).doc
- The Aalborg Commitments Secretariat (2006): Participants of The European Sustainable Cities & Towns Campaign. Signatory Local Authorities of The Aalborg Charter www.aalborgplus10.dk/media/short_list_04-07-2006.doc